

Uniek projekt in Zuidoost-Friesland

Hans ten Hoopen

● In het zuid-oosten van Friesland vormen drie evenwijdig stromende rivieren, gescheiden door zandruggen, vandoors de hoofdstructuur van het landschap: de Linde, de Tjonger of Kuinder en het Koningsdiep, ook Boorne en Ald Dijk genoemd. Hun ontstaansgeschiedenis en huidige gedaante worden beschreven in *Rivieren van Noord-Nederland, een uitgave van Noorderbreedte*. Hier gaat een uniek project van start.

De stroomgebieden met de tussenliggende hogere delen vertonen landschappelijk, hydrologisch en qua grondsoorten en grondgebruik duidelijke overeenkomsten. Ruilverkavelingen en intensivering van de landbouw hebben in het gebied de afgelopen decennia ingrijpende veranderingen in het landschap, de natuur en het milieu teweeggebracht dan zich sinds de laatste ijstijd hadden voorgedaan. Deze veranderingen zijn zeker niet alle positief. Maar de aantasting is er in het algemeen minder ernstig dan in menig ander deel van ons land.

De relatieve ongeschondenheid van de Friese zuidoosthoek is de beleidsmakers in Den Haag niet ontgaan. Zij menen dat het gebied goede mogelijkheden heeft om er de landbouw, de natuur en de recreatie te ontwikkelen op een wijze die voldoet aan het begrip dat in het huidige milieubeleid centraal staat: duurzaamheid. Om dit te bereiken is meer nodig dan de ruim dertig nota's en rapporten over de natuur, de recreatie, de ruimtelijke ordening, het milieu en het landschap in dit gebied, die de verschillende overheden de laatste jaren hebben vastgesteld. Het rijk kwam met de Vierde nota ruimtelijke ordening extra, het Nationaal natuurbeleidsplan, de Derde nota waterhuishouding en het Nationaal milieubeleidsplan (plus). De provincie Friesland bleef niet achter

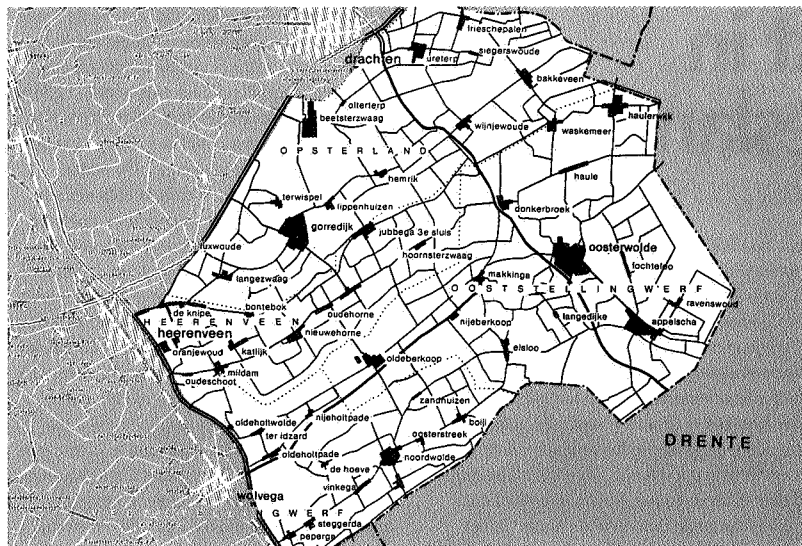
met haar Milieubeleidsplan, de Nota strategisch groeibeleid voor recreatie en toerisme en het Plan ekologische verbindingzones. En de gemeenten die de stroomgebieden van de drie riviertjes binnen hun grenzen hebben - Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Heerenveen en Opsterland - produceerden eveneens stapels beleidsplannen. Hiernaast zijn er tientallen wetten en andere vormen van regelgeving op het ordenen van de ruimte en het beheren van het milieu van toepassing. Al deze plannen en regels zijn van invloed op de ekologische en de economische situatie in het gebied. Denk bijvoorbeeld aan de zgn. ekologische

richtlijn, die de depositie van ammoniak door vele veehouderijen op bossen en natuurgebieden aan banden legt en daarmee ook de bedrijfsomvang beperkt en mogelijk zelfs het voortbestaan van een deel van deze bedrijven bedreigt. Die plannen en regels sporen lang niet altijd met elkaar en ze hebben betrekking op verschillende, niet zelden tegenstrijdige belangen. Weinig boeren wensen een ekologische verbindingzone in de vorm van een aan te leggen bos of natuurgebied, waarbij flora, fauna en rekreatie zo gebaat zijn, in de nabijheid van de stal aangelegd, uit vrees voor beperkingen in de bedrijfsvoering door de milieuwetgeving. De landschappelijk algemeen gewaardeerde houtsingels versnipperen het domein van de boer, vaak tot zijn verdriet. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de vele conflicten die moeten worden opgelost om de genoemde plannen te kunnen uitvoeren. Het gezamenlijk resultaat van de regels en plannen in al hun verscheidenheid, en van de maatschappelijke ontwikkelingen die los hiervan

Landschap nabij het Koningsdiep

Aerophoto Eelde

ook hun invloed doen gelden, is onzeker en onvoorspelbaar zolang afstemming, sturing en coördinatie ontbreken.

Ook dit is tot de Haagse beleidsmakers doorgedrongen. Zij kwamen op het idee om de uitvoering van het ruimtelijke ordenings- en milieubeleid gebiedsgericht te laten aanpakken. Dit wil zeggen dat de (uitvoering van de) regelgeving wordt aangepast aan de bijzondere kenmerken en eigenschappen van het betreffende gebied. Voor het milieubeleid is dit iets nieuws, want dit stoelt tot nu toe voor het overgrote deel op uniforme regelgeving en normen, die overal in den lande gelijk worden toegepast.

ROM-aanpak

Een nieuw fenomeen was geboren: de ROM-aanpak. Deze werd geïntroduceerd in het Nationaal milieubeleidsplan en de Vierde nota ruimtelijke ordening extra, en ook opgenomen in het Nationaal natuurbeleidsplan. Of deze geïntegreerde aanpak goed werkt, zal worden beproefd in elf gebieden. Deze zijn geselecteerd ofwel omdat het milieu er relatief nog goed aan toe is (o.a. de ROM-projecten het Limburgse Heuvelland en het

Groene Hart van Holland), ofwel omdat zij ernstig zijn aangetast, zoals de Peel en de Gelderse Vallei. De ROM-aanpak houdt in dat in een bepaald gebied wordt gestreefd naar een bepaalde ruimtelijke en milieu-kwaliteit, waarbij alle functies in het gebied, zoals natuur, landschap, recreatie en landbouw, duurzaam met elkaar in evenwicht zijn. Het is de bedoeling dat dit wordt bereikt door een samenhangend gebruik van de bestaande beschikbare middelen.

Een ander wezenlijk kenmerk van een ROM-project is dat alle betrokken overheidsinstanties en maatschappelijke groepen samenwerken om de gezamenlijk te bepalen - doelstellingen te bereiken. Al die afzonderlijke plannen, nota's en rapporten moeten worden samengesmolten tot een eenduidige visie over de wenselijke ontwikkeling van het gebied.

Duurzame vormen

Tot de eerste categorie van gebieden behoort het geselecteerde proefgebied Zuidoost-Friesland dat een groot deel van de vier genoemde gemeenten omvat. Het is gekozen, omdat er wegens de betrekkelijk geringe milieubelasting en de aard van het ruimtegebruik goede mogelijkheden zijn voor het

ontwikkelen van duurzame vormen van landbouw, natuur en recreatie. De tweede reden is dat het gebied verdere milieubelasting niet kan verdragen. De bodem, merendeels kalkarme zandgrond, is gevoelig voor verzuring. De emissie van ammoniak en de depositie van verzurende stoffen is te hoog. De fosfaabelasting gaat de in de toekomst geldende eindnorm te boven. Door kunstmatige verlaging van het waterpeil en waterwinning zijn veel natuurgebieden verdroogd. Ook zijn ze voor een deel te klein, waardoor ze sterk blootstaan aan externe invloeden, en versnipperd. Het oppervlaktewater is plotseling sterk vervuild. Bossen zijn weinig vitaal. Naar verwachting zal een kwart van de agrarische bedrijven door schaalvergroting verdwijnen, waardoor de werkgelegenheid in het landelijk gebied en in het algemeen de leefbaarheid verder zullen verminderen.

Met het project wordt beoogd de belangen aangaande de natuur, het landschap, het milieu, de landbouw, de recreatie en de leefbaarheid in het projectgebied evenwichtig tot hun recht te laten komen. Onderzocht zal worden hoe de landbouw zich ekologisch en economisch (dit betekent in ieder geval met handhaving van het huidige produktieniveau) duurzaam zal kunnen ontwikkelen. En waar precies zal de ecologische hoofdstructuur - het geheel van natuurgebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingzones - worden verwezenlijkt? Welke voorzieningen zijn nodig om de recreatie en de werkgelegenheid in deze sektor te bevorderen?

Stuurgroep

Op deze en vele andere vragen zal de in het leven geroepen stuurgroep antwoord geven. Hierin zijn de vier gemeenten, de provincie Friesland, de ministeries van VROM, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Verkeer en Waterstaat alsmede de waterschappen Tjonger-Compagnonsvaarten, De Stellingwerven en Het Koningsdiep vertegenwoordigd. De stuurgroep zal besluiten welke projecten worden uitgevoerd om de doelstellingen te verwezenlijken. De organisatie van het project bestaat tevens uit een adviesgroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van de betrokken maatschappelijke organisaties, en een projectgroep, die wordt gevormd door ambtenaren van de deelnemende

overheden en, geholpen door werkgroepen, de plannen ontwikkelt. Met deze gedegen organisatie lijken een breed maatschappelijk draagvlak en een grondige planvorming gewaarborgd. De ministeries en de provincie hebben ruim f 650.000,- beschikbaar gesteld om een uitvoeringsplan op te stellen. Het ROM-project Zuidoost-Friesland is op 2 juli officieel van start gegaan. De deelnemende partijen ondertekenden toen in Oranjewoud een bestuursovereenkomst, het zogeheten startconvenant. Hiermee hebben zij zich verplicht binnen twee jaar een visie voor de (middel)lange termijn over een duurzame ontwikkeling van het gebied vast te stellen, evenals een Plan van aanpak. Dit laatste is een konkretisering van de visie in de vorm van projecten en de middelen en instrumenten die nodig zullen zijn om deze te verwezenlijken.

Voordelen

De integrale, gebiedsgerichte ROM-aanpak biedt, althans in theorie, voordelen. De beschikbare instrumenten en middelen worden samenhangend en in samenwerking tussen en met instemming van alle betrokkenen gebruikt, na een grondige afweging op basis van een door alle deelnemers aanvaarde ontwikkelingsvisie op het gebied. De zich voordoende ontwikkelingen kunnen zo beter worden gestuurd, hetgeen in het belang kan zijn van de gebruikers van het gebied. Kansen op het gebied van de landbouw, de recreatie en de natuur kunnen beter worden benut en met de hierbij betrokken (economische en andere) belangen kan beter rekening worden gehouden. In het ROM-project Zuidoost-Friesland zal dit op het agrarische vlak onder meer tot uiting komen in de veel grotere snelheid waarmee de precieze begrenzing van de te realiseren ecologische hoofdstructuur zal worden bepaald. Hierdoor zal niet jarenlang boven een groot gebied de dreiging hangen, vooral voor de boeren, van aanspraken op grond voor dit doel. Er zal voorts een visie op een ecologisch en economisch gezonde voortzetting van de landbouw worden ontwikkeld. Misschien zal de ecologische richtlijn flexibeler kunnen worden toegepast, bijvoorbeeld door emissies van ammoniak te verschuiven van gevoelige naar minder gevoelige

Landschap ten noorden van Oosterwolde, op de achtergrond het open dal van de Boven Tjonger

Paul Janssen

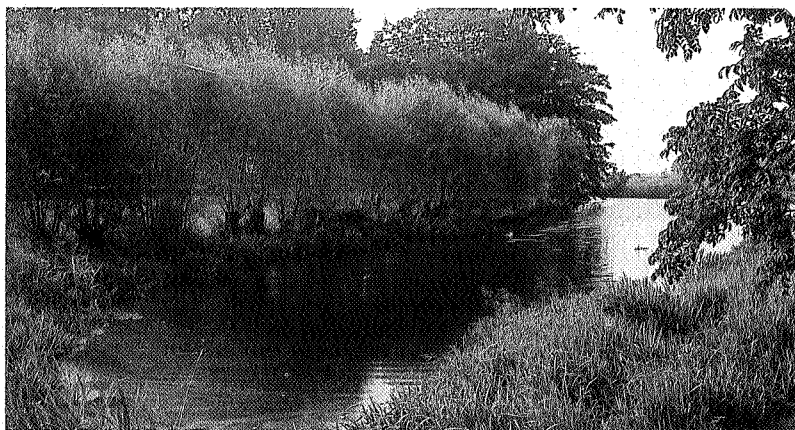
Paul Janssen

Boven: Tjonger Beneden: Linde

delen van het gebied, waar de landbouw voorrang wordt gegeven.

Dat de verplaatsing van een enkel agrarisch bedrijf al miljoenen guldens kan kosten en de aanleg van een meter fietspad Fries-onderkoeld gezegd ook niet 'om e nocht is', geeft al aan dat de uitvoering van het ROM-project grote investeringen zal vergen. Of de nodige financiële middelen te zijner tijd beschikbaar zullen zijn, zal pas duidelijk worden in de uitvoeringsfase. Wel heeft de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij laten doorschemeren dat op basis van goede projectvoorstellen extra rijksmiddelen zullen worden toegekend, naast de bestaande subsidiestromen. Het ROM-project lijkt dan ook, als beloning van de integrale en gezamenlijke aanpak, niet alleen winst in kwalitatieve zin, maar ook financieel voordeel te kunnen opleveren.

Met deze verwachting zijn de deelnemers aan de slag gegaan. Over ongeveer twee jaar zal de stuur-

Marianne Vlieger

groep besluiten welke projecten zullen worden uitgevoerd als er werkelijk voldoende financiële middelen zullen zijn. Boeren, recreatieondernemers, natuurbeschermers en vele anderen zien

met enige spanning uit naar de resultaten van het interessante, voor Zuidoost-Friesland belangrijke project. Wordt het wat? En wat wordt het dan? Noorderbreedte houdt u op de hoogte.

